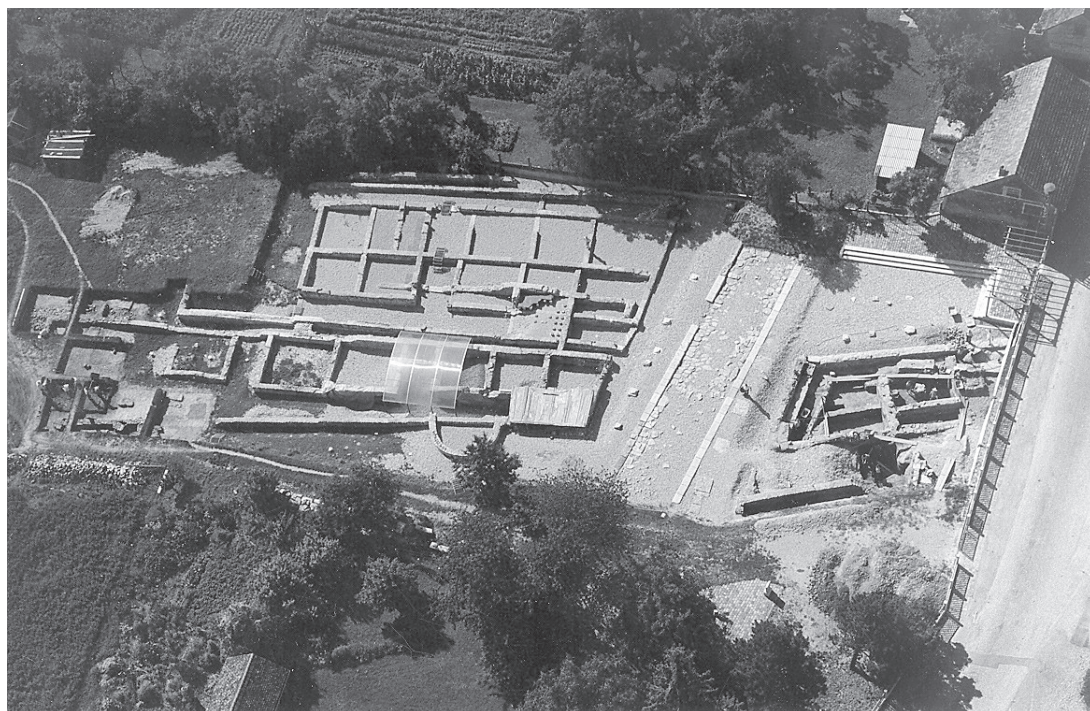

ARHEOLOŠKI PARK ANDAUTONIJA – PROJEKT DALJNJEG RAZVOJA KAO EKOMUZEJA ŠČITARJEVAČKE POSAVINE I DANI ANDAUTONIJE U ŠČITARJEVU

DORA KUŠAN ŠPALJ □ Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb

DORICA NEMETH-EHRLICH □ Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb

sl. 1. Muzeološki prezentirani dio rimskog grada Andautonije u dvorištu župnog ureda

U današnjem selu Ščitarjevu, 25 km od Zagreba, nalazio se od 1. do 4. st. rimski grad Andautonija. Zahvaljujući arheološkim istraživanjima, poznato je da je Andautonija bila visokourbanizirano naselje i najznačajniji grad u rimsko vrijeme na prostoru na kojemu se danas prostire Zagreb. Iskopavanja se od 1981. godine provode u dvorištu župnog ureda, u samom središtu Ščitarjeva, a od 1984. godine usporedno s iskopavanjima izvode se i sustavni konzervatorsko-restauratorski radovi. Godine 1994. na toj je lokaciji otvorena prva faza Arheološkog parka Andautonija, na površini od 5 000 m², na kojoj posjetitelji mogu razgledati dio rimskoga grada Andautonije (2. - 4. st). Istražena i konzervirana arhitektura u dvorištu i u vrtu župnog ureda u središtu Ščitarjeva, muzeološki je prezentirana tako da posjetitelji obilaskom sačuvanih dijelova rimskih zgrada, uz koje su postavljene informativne ploče, mogu upoznati povijest Andautonije te obilježja pojedinih građevnih struktura, ali i pojedine teme iz svakodnevnog života na tom prostoru prije 2 000 godina.

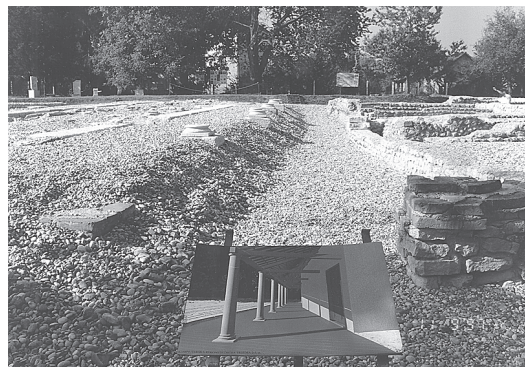
U rješavanju muzeološke prezentacije tog dijela rimskoga grada nastojale su se izbjegavati konstrukcije i materijali koji bi konkurirali rimskoj arhitekturi, današnjem naselju ili pejzažu odnosno nastojao se očuvati postojeći odnos rimske arhitekture i okoline te ujedno spriječiti izolacija od današnjeg naselja. Također se nastojalo da sve nužne intervencije budu u skladu s konzervatorskim i muzeološkim načelima, te da se osigura jasnoća i objektivnost u prezentaciji. Posjetiteljima se na više mjesta tijekom obilaska nude raznovrsne informacije, od ulaza gdje dobiva tiskani materijal (s osnovnim podacima o arheološkom nalazištu i smjeru kretanja) do velikih informativnih ploča i manjih ploča - legenda, na kojima se objašnjavaju pojedini detalji arhitekture. Za bolje razumijevanje prezentirane arhitekture korištene su kompjutorske rekonstrukcije, crteži na kojima je prikazan život u rimsko doba, fotografije zatečenog stanja, planovi, karte te kraća objašnjenja. Muzeološka prezentacija Arheološkog parka Andautonija, koji je otvoren 1994. godine, svake se godine dopunjuje novim

sadržajima i ponudom. Tako je neposredno uz sam lokalitet postavljen i niz rekonstrukcija (rimska kuhinja, žrvanj, dizalica i sl.) i sadržaja kojima se žele predočiti svakodnevni život i proizvodnja u rimskom gradu (rimski odjeća, obuća, hrana, alati). Od 2000. godine, u suradnji s Likovnim studijem iz Zagreba, započet je projekt vizualnog identiteta Arheološkog parka, u sklopu kojega se svake godine realiziraju novi sadržaji (suveneri, publikacije i informativne ploče). Istodobno se realizira i projekt *Andautonija za djecu*, kojim se obogaćuje ponuda namijenjena djeci predškolske i školske dobi (nove radionice i igraonice, informativne ploče, didaktičke rekonstrukcije, suveniri). Sadržajima prilagođenim dječjoj dobi želi se pobuditi zanimanje i istraživački duh najmlađih te razviti briga o kulturnoj baštini, kao i navika obilaska kulturno-turističkih destinacija.

U proteklih 12 godina Šćitarjevo je obišlo mnogo posjetitelja, a nakon što se od 2002. godine organiziraju Dani Andautonije (manifestacija u povodu proljetnog otvorenja Arheološkog parka), znatno se povećao broj pojedinačnih i grupnih posjeta. U većini zagrebačkih i velikogoričkih škola posjet Šćitarjevu dio je nastavnog programa, a osim stručnog vodstva po lokalitetu, đacima je omogućeno sudjelovanje u radionicama i igraonicama, pa tako mogu iskopavati, sastavljati posude, igrati rimske igre, oblačiti rimsku odjeću i sl. Dosadašnja su iskustva pokazala da posjetitelji traže i druge sadržaje, a zainteresirani su i za boravak u prirodi i za povijest i život tog kraja. Usto, stanovnici sela Šćitarjeva postali su svjesni prostora na kojemu žive odnosno povijesno-kulturnog značenja tog područja. Zainteresirani su za sudjelovanje i daljnji razvoj Parka, koji se proteklih dvanaest godina potpuno uklopio u današnji život naselja.

Zbog svih tih okolnosti, a ponajprije zbog mogućnosti koje nudi Šćitarjevo s okolicom i svim kulturno-povijesnim zanimljivostima, u gotovo nedirnutom pejzažu zagrebačke Posavine, izrađen je projekt daljnjeg razvoja Arheološkog parka prema kojemu se planira taj prostor organizirati kao Ekomuzej šćitarjevačke Posavine¹, a u skladu s načelima suvremene muzeologije. Ekomuzej šćitarjevačke Posavine muzej je bez zidova i krova, bez tradicionalne zbirke, smješten na prostoru

Šćitarjeva i okolnih sela, veličine oko 16 km², koji je u Prostornom planu Zagrebačke županije određen kao arheološko područje. Njegovu zbirku čine sve građevne strukture, vode, pejzaž, biljke, životinje te sve aktivnosti ljudi koje svjedoče o životu na tom prostoru. Na prostoru između rijeke Save na sjeveru i istoku te linije Petina - Selnica - Črnkovec - Lekneno na jugu i linije Petina - Kosnica - rijeka Sava na zapadu i danas su vidljivi tragovi antičke urbanizacije, koju osim gradске jezgre čine i prilazne rimske ceste, nekropole, gospodarski i drugi prigradski sadržaji koji su izuzetno dobro sačuvani, jer taj prostor nakon rušenja Andautonije u 5. st. nije ponovno urbaniziran. Osim arheoloških vrijednosti, na tom je prostoru i niz kulturnih, povijesnih i etnoloških vrijednosti sačuvanih u gotovo netaknutom pejzažu Posavine.

Zbog toga cjelokupni prostor treba valorizirati kao jedinstveni arheološki lokalitet koji svojim sadržajem i smještajem u prostoru i vremenu znači kulturno dobro nacionalnog značenja. Potrebno ga je u tom smislu vrednovati i zaštititi, a potom i prezentirati široj javnosti. Rijetkost je da se nadomak metropoli može prezentirati cijeli antički grad s okolicom i krajolik s visokim stupnjem prirodnosti i identiteta. Osim arheoloških sadržaja u Šćitarjevu, Črnkovcu, Velikoj Kosnici, Leknenu i Obrezini, postoji i niz kulturno-povijesnih sadržaja u Šćitarjevu i Črnkovcu. Zanimljiva je, primjerice, tradicijska drvena posavska arhitektura u Šćitarjevu, Drenju, Sasima, Obrezini, Črnkovcu, Petini i Selnici, kao i priroda na cijelom području. Postoje i uvjeti za rekreacijske sadržaje: pješačke i biciklističke staze, staze za jahanje te mogućnost ribolova i raznih sportova. Ugostiteljski objekti s ponudom rimske i domaće hrane tematski bi pratili ostale sadržaje. Nužno je urediti obale Save i Savišća za šetnje i piknike, a kao posebnu atrakciju trebalo bi iskoristiti plovnost Save i omogućiti iznajmljivanje čamaca za vožnju od Sasa do Savišća, odnosno do Strmca.

Aktivnost Ekomuzeja bila bi ponajprije prezentiranje kulturne i prirodne baštine i događanja te edukacijski i turistički programi koji bi se ostvarivali unutar glavnih tematskih cjelina: arheologije, etnologije, povijesti, kulture, prirode. U Ekomuzeju je moguće obrađivati različite teme i sadržaje zanimljive za to područje, npr.

sl 2. i 3. Muzeološki prezentirani dio rimskog grada Andautonije u dvorištu župnog ureda

sl. 4. Krajolik u okolici Šćitarjeva - Savišće

sl. 5. Šćitarjevo

¹ Projekt Arheološki park Andautonija-Ekomuzej šćitarjevačke Posavine, autori Dorica Nemeth-Ehrlich, Dora Kušan Špalj, Zagreb, 2001.

sl. 6. Obala Save kod Drenja

sl. 7. Tradicionalna drvena arhitektura u središtu Šćitarjeva

sl. 8. Dani Andautonije - rimska kuhinja

sl. 9. "Rimski dućan" - suvenirica u Arheološkom parku Andautonija

sl. 10. Pozivnica za Dane Andautonije 2006.

endemsku biljku kockavicu, seljenje ptica, pomicanje i značenje rijeke Save, divlje deponije itd. Važna komponenta Ekomuzeja je i znanstveni i istraživački rad u sklopu svih tematskih cjelina čiji rezultati pridonose interdisciplinarnom pristupu ukupnoj problematici tog područja.

Razvojem tog područja kao Ekomuzeja zaštitio bi se i prezentirao prostor antičkoga grada, ali i druge prirodne i kulturne vrijednosti, a grad Zagreb i cijela Županija dobili bi izuzetno zanimljivu kulturno-turističku destinaciju.

DANI ANDAUTONIJE U ŠĆITARJEVU – TRADICIONALNA MANIFESTACIJA U POVODU PROLJETNOG OTVORENJA ARHEOLOŠKOG PARKA

Dani Andautonije u Šćitarjevu tradicionalna je manifestacija koju Arheološki muzej iz Zagreba² već petu godinu zaredom organizira kao otvorenje sezone u Arheološkom parku Andautonija. S obzirom na to da je Park zbog zaštite lokaliteta u zimskim mjesecima zatvoren, odnosno otvoren je od 1. svibnja do 31. listopada, pojavila se potreba najave proljetnog otvorenja kako bi se javnost svake godine upoznala s novim sadržajima i aktivnostima u Arheološkom parku Andautonija te upozorila na tu izuzetno zanimljivu i jedinstvenu kulturno-turističku destinaciju u neposrednoj blizini Zagreba i Velike Gorice.

Putem edukativnih i zabavnih sadržaja, tom se manifestacijom nastoji osvjetliti način života u rimsko vrijeme, a time ujedno i popularizirati arheološki lokalitet i arheologiju općenito, kao i druge prirodne i kulturne vrijednosti tog prostora. Kako bi posjetitelji upoznali svakodnevni

život u rimskom gradu Andautoniji, ali i konkretne arheološke nalaze iz Šćitarjeva, organiziraju se izložbe na otvorenome, razna događanja, radionice i igraonice. Za tu se svrhu upotrebljavaju brojne kopije predmeta nađenih u Šćitarjevu, koje se mogu vidjeti u kontekstu njihove upotrebe, te predočuju cjelokupni proces proizvodnje u kojemu svi posjetitelji mogu i sudjelovati. Svake godine priređuje se i više vrsta hrane i pića prema rimskim receptima, a svi zainteresirani mogu se obući u rimsku odjeću. Posebni sadržaji organiziraju se u prostoru "dječjeg kutka" - to su rimske igre, radionica *Mali arheolozi* (od iskopavanja do lijepljenja) ili pisanje na voštanim pločicama (djeca pišu na drvenim pločicama kao što su to radili mali Rimljani u školama).

Kroz sva događanja posjetitelje vode *Marcus Lucentius Primigenius* i *Iulius Victorinus*, stanovnici Andautonije s kraja 2. st. (imena sačuvana na kamenim spomenicima), koji su u sklopu vizualnog identiteta Arheološkog parka prikazani kao crtani likovi te se tako pojavljuju na informativnim pločama, suvenirima i raznim popratnim materijalima.

Pod zajedničkim nazivom *DE ANDAUTONIA...*, svake se godine priređuje "živa" izložba na otvorenome, u kojoj se obrađuje pojedina tema iz svakodnevnog života rimskoga grada. Na toj izložbi "Rimljani" (današnji obrtnici, umjetnici) pokazuju kako se izrađuju pojedini predmeti, a na popratnim informativnim panoima Marko Juencije Primigenije daje dodatna objašnjenja uz fotografije originalnih predmeta nađenih u Šćitarjevu. Tako posjetitelji na izložbi mogu sudjelovati u svim fazama proizvodnje, ali i vidjeti i isprobati način na koji su se ti predmeti rabili.

Svake godine glavna se tema najavljuje i odgovarajućom

² Voditeljice Arheološkog parka Andautonija i organizatorice Dana Andautonije su Dorica Nemeth-Ehrlich i Dora Kušan Špalj

sl. 11. Suvenir Arheološkog parka

sl. 12. Informativna ploča-obilazak Gradišća-središnjeg dijela rimskog grada

sl. 13. Iulius Victorinus

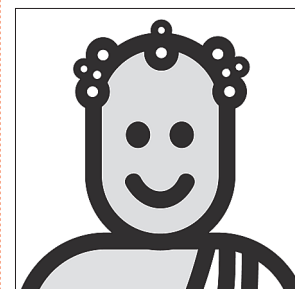
sl. 14. Marcus Iulius Primigenius

latinskom poslovice koja se, oblikovana u prepoznatljivom vizualnom identitetu Parka, pojavljuje na plakatima, pozivnicama, suvenirima i popratnim materijalima. Do sada je obrađeno više tema. Tako je npr. glavna tema 2004. godine predstavljena pod naslovom *PANEM ET CIRCENSES - Kruha i igara*, a prikazan je proces proizvodnje kruha, od uzgoja i obrade žitarica do pečenja. Za tu su priliku izrađene kopije mlinova kakvi su nađeni pri arheološkim istraživanjima u Šćitarjevu, a pripremano je više vrsta rimskog kruha koje su posjetitelji mogli kušati u "rimskoj pekarnici". Kruh se pekao u rekonstruiranoj rimskoj krušnoj peći, koja je u "rimskoj kuhinji" ostala kao trajni sadržaj Arheološkog parka. Vezano za temu kruha održana je i radionica izrade košara (prema prikazu košare s kruhom na jednoj rimskoj svjetiljci nađenoj u Šćitarjevu). Osim kruha, posjetiteljima su ponudeni i drugi specijaliteti pripremljeni

prema rimskim receptima - ječmena kaša (*puls fabata*), Lukanijeve kobasice (*Lucanicae*) te okruglice s makom (*globi*), a mogli su kušati i dvije vrste rimskog vina (*mulsum, conditum paradoxum*).

Uz temu igre također je priređena izložba na otvorenome s pravilima pojedinih igara. Posjetitelji su mogli igrati više različitih igara s kockama i žetonima (*tris*, *mlin, duodecim scripta*) te igre s orasima (*orca, ludus castellorum*, *piramida*) i loptama (*trigon, krugovi*). Također je organizirana i igra *trochus* - trčanje s metalnim obručem.

Na Danima Andautonije 2005. predstavljani su različiti obrti u rimskom gradu, pa je tako u "ulici obrtnika" prikazan način proizvodnje željeznih predmeta, izrada nakita, izrada košara i keramičkih posuda i svjetiljki, izrada cipela te klesanje kamena. Osim glavne teme, svake se godine ponavljaju i sve radionice i događanja

sl. 15. Dani Andautonije - obrada kamena

sl. 16. Dani Andautonije - izrada košara

koja su prikazana na prethodnim Danima Andautonije, tako da se broj sudionika i ponuđenih sadržaja svake godine sve više povećava.

Na posljednjim Danima, održanim 22. i 23. travnja 2006. pod naslovom *De Andautonia...kako se gradilo u Andautoniji*, posjetiteljima su u sklopu izložbe na otvorenome u više tematskih cjelina predloženi razni aspekti rimskoga graditeljstva - obrada kamena, zidanje kamenog zida, gradnja zida od gline, oslikavanje zidova - freske, izrada poda, mozaika i opeka. Svi su se radovi mogli kopijama rimskog alata, a posjetitelji su i sami mogli sudjelovati i okušati se u gradnji, žbukanju, oslikavanju zidova i sl. Prikazani su i geodetski instrumenti koji su upotrebljavani u rimsko vrijeme te dizalica za podizanje tereta.

Glavna tema manifestacije najavljena je poslovicom *Homo mensura* (čovjek je mjerilo), koja vrlo dobro odražava duh i bit rimskoga graditeljstva, a tiskan je

i katalog s glavnom temom manifestacije - *Kako se gradilo u Andautoniji...*, te manji deplijani i popratni materijali.

Osim tema iz svakodnevnog života rimskoga grada, manifestacijom se želi upozoriti i na vrijednosti ostalih kulturnih i prirodnih vrijednosti tog područja te uključiti i lokalno stanovništvo u akcije Arheološkog parka. Stoga se posljednjih godina organizira i nastup Kulturno-umjetničkog društva Šćitarjevo, a svi zainteresirani mogli su jahati na "posavskom" konju ili se provozati u kočiji. Svake godine organizaciji se pridružuje i Muzej Turropolja iz Velike Gorice, koji je 2006. organizirao program ispred obnovljene drvene kuće u samom središtu sela, gdje je za tu priliku priređena izložba tradicijskih ručnih radova iz Šćitarjeva.

Od 2005. godine u Parku živi i magarac *Asinus Pepius Pepi*, koji je posebna atrakcija za najmlađe posjetitelje.

Dani Andautonije nisu samo manifestacija koja se događa dva dana u godini, jer sve što se priprema za te dane aktivno se provodi i tijekom cijele godine u Arheološkom parku, te se time obogaćuje ponuda i muzeološka prezentacija. Tako se i raznovrsnost i količina suvenira svake godine povećava, jer se svake godine na Danima predstavljaju novi suveniri koji nastaju u skladu s vizualnim identitetom Arheološkog parka. Ulaz u Arheološki park tijekom Dana Andautonije je besplatan, a manifestaciju svake godine posjeti oko 2500 osoba. Dosadašnja su iskustva pokazala da ljudi izuzetno dobro prihvaćaju informacije koje stječu na temelju vlastitih iskustava odnosno kada im se pruži "oživljena povijest" u kojoj i sami mogu sudjelovati.

sl. 18. Dani Andautonije - odijevanje u rimsku odjeću

sl. 19. Dani Andautonije - Rimske igre

Rezultati te akcije vidljivi su tijekom cijele sezone, pa je tako svake godine zanimanje za grupne i pojedinačne posjete, kao i za ostale aktivnosti u Arheološkom parku (radionice, igraonice, proslave rođendana i sl.) sve veće. U akciji *Turistički cvijet - Kvaliteta za Hrvatsku 2005.*, koju provodi Hrvatska radiotelevizija u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, Dani Andautonije izabrani su za najuspješniju kulturno-turističku manifestaciju "oživljene povijesti" kontinentalne Hrvatske za godinu 2005.

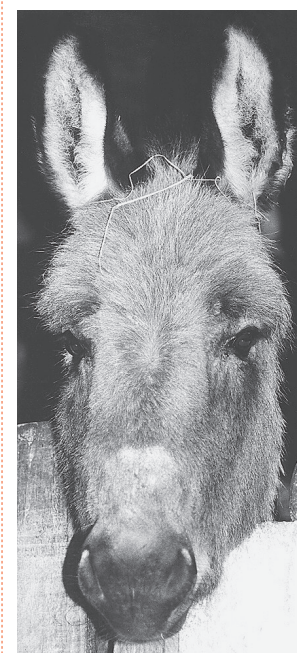
Primljeno: 13. prosinca 2006.

THE ANDAUTONIA ARCHAEOLOGICAL PARK - PROJECT FOR ITS FURTHER DEVELOPMENT AS ECOMUSEUM OF THE ŠĆITARJEVO AREA SAVA VALLEY AND THE ŠĆITARJEVO ANDAUTONIA DAYS

The village of Šćitarjevo, some 25 km south of Zagreb, holds the remains of the 1st to 4th century Roman city of Andautonia. Archaeological excavations have shown Andautonia to have been a highly urbanised settlement and a most important city in Roman times. Since 1981, excavations have been conducted in the very centre of Šćitarjevo and since 1984, in parallel with the excavations, systematic conservation-restoration operations have been carried out. In 1994 the site saw the opening of the first phase of the Andautonia Archaeological Park, covering an area of 5,000 square metres. In the approach to the museological presentation of this part of the Roman city, the endeavour was to preserve the existing relationship between Roman architecture and the surrounds and at the same time prevent it being isolated

from today's settlement. After Andautonia Days were organised for the first time in 2002, an event that marks the spring opening of the Archaeological Park, the number of visitors increased remarkably. In addition, the inhabitants of Šćitarjevo village became more thoroughly aware of the area in which they lived, that is, of the historical and cultural importance of the area. They are interested in taking part in the further development of the Park, which in the last twelve years has become completely at one with the current life of the village. For all these circumstances, and above all because of the opportunities provided by Šćitarjevo and vicinity complete with all the cultural and historical features of interest, in the more or less unspoiled landscape of the Zagreb Sava-valley area, a project has been drawn up for the further development of the Archaeological Park, according to which it is planned to organise the Ecomuseum of the Šćitarjevo-area Sava Valley.

sl. 20. Asinus Pepius-Pepi